

- 10) (X+) V_fY+
NEG (Z+) безпосередньо перед відмінюваним дієсловом)
Заперечення предиката в головному реченні (HS) (NEG-елемент дистанціюється від відмінюваного дієслова) da sitzt du nich

Результати дослідження засвідчують певний взаємозв'язок між загальним процесом оволодіння мовою та формуванням вмінь заперечення. Зокрема, перше заперечення в формі слова-речення – це відхилення змісту попереднього твердження. Воно засвоюється лише після того, як набуваються навички побудови елементарної синтаксичної структури, тобто, перш ніж заперечувати, дитина володіє навичками формування структури, яку заперечує. Лише після засвоєння основних принципів побудови речення, синтаксичних взаємозалежностей у реченні, на зміну заперечному слову-реченню приходить предикатне заперечення. Правильне розташування предикатного заперечення можливе, коли дитина опанувала синтаксичні навички побудови правильного порядку слів у реченні. Зазначені закономірності добре співвідносяться з теоретичним обґрунтуванням у руслі генеративної граматики Н.Хомського первинної структури речення, яка в результаті низки модифікацій, зумовлених комунікативними потребами, набирає на поверхневому рівні відмінного від первинного вигляду. Первинні структури дитячого мовлення у спрощеному вигляді відображають глибинні структури, зокрема, заперечних речень. Адже відомо, що в таких глибинних структурах заперечення завжди розташоване попереду предиката з його аргументами, щоби мати його в сфері свого впливу.

Отже, дослідження формування в дітей навичок заперечення дає змогу краще зрозуміти процес оволодіння мовою в цілому, наблизитися до розуміння формування синтаксичних структур на глибинному рівні, провести певні паралелі з процесами становлення мови загалом.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Паславська А. Заперечення як мовна універсалія: принципи, параметри, функціонування. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 289 с.
2. Brown R. A first language. The early stages. – Cambridge: Harvard University Press, 1973. – 437 S.
3. Choi S. The semantic development of negation: a cross-linguistic longitudinal study // Journal of Child Language. – 1988. – Vol. 15. – P. 517-531.
4. Clahsen H. Spracherwerb in der Kindheit. Eine Untersuchung zur Entwicklung der Syntax bei Kleinkindern. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1982. – 183 S.
5. Clahsen H. Die Profilanalyse: Ein linguistisches Verfahren für die Sprachdiagnostik im Vorschulalter. – Marhold: Berlin, 1986. – 160 S.
6. Goodluck H. Language acquisition: a linguistic introduction. – Oxford: Basil Blackwell, 1991. – 224 p.
7. Kaper W. Child language. A language which does not exist? – Dordrecht: Foris, 1985. – 126 p.
8. Slobin D. I. (Ed.) The crosslinguistic study of language acquisition. – Hillsdale, NJ u.a.: Erlbaum, 1985. – Vol. 1–5.
9. Weissenborn J., Verrips M. & Berman R. Negation as a Window to the Structure of Early Child Language. – Nijmegen: Ms., 1989.
10. Wode H. Four early stages in the development of L1 negation // Journal of Child Language –1977. – Vol. 4. – P. 87-102.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Алла Паславська – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та перекладу Львівського національного університету імені Івана Франка

Наукові інтереси: мовні універсалії, синтаксична семантика, міжкультурна комунікація.

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЕВИХ АКТІВ

Надія ГЛАДУШ (Київ, Україна)

У статті розглянуто різні підходи до явища мовленнєвого опосередкування, проаналізовано різні типи непрямих мовленнєвих актів, описано засоби вираження непрямих директивів.

In this paper the author devotes her attention to the problem of Indirect Speech Acts, in general, and Indirect Directives, in particular. Different types of Indirect Speech acts are considered. Special attention is given to Indirect Directives.

Проблема непрямих реалізацій мовленнєвих актів є однією із центральних проблем сучасної прагмалінгвістики. Всі мовленнєві дії можна поділити за експліцитністю/імпліцитністю вираження. У реальному спілкуванні доцільно протиставити мовленнєві дії, які виражають інтенцію адресанта безпосередньо, та мовленнєві дії, які

втілені у форму іншого мовленнєвого акту. Одно-однозначне співвідношення у мові – це швидше виняток із загального правила [5: 54]. Такі явища, як імпліцитність, метафори, іронія, непрямі мовленнєві акти, можуть бути об'єднані в рамках поняття „непрямої комунікації” [4: 4], релевантними ознаками якої є ускладнена інтерпретативна діяльність адресата, неконвенціональність, ситуативна обумовленість і креативність. Психологічною основою імпліцитних мовленнєвих дій може бути небажання адресанта розкрити свої наміри. Це небажання пояснюється різними причинами: інтенції можуть бути неприємними для адресата (що є характерним для маніпулятивного впливу); інтенції можуть сприйматися адресантом як такі, що принижують його самоповагу (порівняйте використання натяків замість наказу, вибачення, прохання); інтенції можуть суперечити етикетним нормам поведінки і прийнятним правилам мовленнєвої взаємодії комунікантів [4: 61]. Багато чого залежить і від жанру та умов спілкування. Використання непрямих мовленнєвих актів сприяє підвищенню статусу адресанта перед адресатом і статусу адресата у своїх очах [2:21]. Спілкування на імпліцитному рівні – це більш престижний вид вербальної комунікації, тому він широко застосовується серед освіченої частини населення.

Орієнтація на різні принципи класифікацій непрямих мовленнєвих актів (МА), на наш погляд, може бути основою створення типологічної анкети, яка характеризує даний вид мовленнєвої поведінки (використовується прийом дослідження, запропонований А.А. Холодовичем [9: 203]). Усі непрямі мовленнєві акти є різними формами непрямої комунікації, які не можна звести до однієї моделі. Дійсно, залежно від принципу, покладеного в основу класифікації, говорять про різні типи непрямих мовленнєвих актів. Так, залежно від способу здійснення непрямих мовленнєвих актів, розрізняють конвенціонально і неконвенціонально (конверсационально) здійснювані непрямі мовленнєві акти [див. 3: 17-41].

Врахування типу зв'язку прямого і непрямого значення послужило основою для розмежування так званих дериваційних та алюзивних непрямих мовленнєвих актів [11: 17-41], непрямих мовленнєвих актів із суперечливими мовними іллокутивними індикаторами і непрямих мовленнєвих актів з контекстними індикаторами, які протиставляються гомогенним мовним [14: 66-68]. Орієнтація на елемент, що обумовлює непряме значення, характерна для класифікації Є.Н. Старикової [8: 128], яка передбачає 3 типи непрямих мовленнєвих актів: 1) непрямі акти, значення яких визначається на рівні тексту; 2) непрямі акти, сутність яких розкривається тільки на основі загальної ситуації спілкування; 3) іллокутивні акти, непряме значення яких потенційно є у самому висловлюванні. Зв'язок непрямого значення з буквальним змістом висловлювання дозволив В.В.Дементьєву виділити тексти, непрямий зміст яких є продовженням буквального, і тексти, що створюють непрямий зміст, який повністю не пов'язаний з буквальним значенням тексту [4: 4-5].

На основі ступеня опосередкування висловлювання розмежовують висловлювання з першим і з другим ступенем опосередкування [10: 85-88]. До першої групи належать висловлювання, в яких непряме значення якоюсь мірою визначається лексичним складом речення (модальними дієсловами, частками). Другий ступінь опосередкування мають висловлювання, непряме значення яких визначається не стільки змістом усього речення, скільки контекстом і тими екстралінгвістичними умовами, в яких відбувається мовленнєвий акт комунікації. Такий же підхід до аналізу непрямих мовленнєвих актів характерний і для Х. Хаверкейта [12: 101-105], який має шкалу опосередкування. За її одиницю приймаються висловлювання, які мають пряме значення. Потім висловлювання розташовуються на шкалі відповідно до другого, третього та четвертого ступенів опосередкування, які визначаються за способом висловлення бажаної від адресата дії. Так, другий ступінь опосередкування мають висловлювання, у яких є пряма номінація акту дії адресата: *I would appreciate if the light was put on*. Висловлювання, у яких є опосередкована вказівка на дію адресата, мають третій ступінь опосередкування: *Is the salt on the table?* І нарешті до останнього типу належать висловлювання, які не мають ніякої вказівки на дію адресата: *It's terribly cold in here*.

Врахування всіх компонентів мовленнєвого акту, а саме: його локутивного, іллокутивного і перлокутивного актів – дозволяє виділити у непрямих мовленнєвих актах три види імплікації: локутивну, іллокутивну і перлокутивну [1: 13-17]. Іллокутивна імплікація збігається з обмеженими трактуваннями непрямих МА і полягає в імпліцитному вираженні іллокутивного значення. Класичним прикладом цього виду імплікації є так звані *whimperative questions*: *Will you give me some chalk? Can you come later?* Як що МА успішний,

то іллокутивна імплікація збігається з перлокутивною імплікацією. Локутивна імплікація відбувається у так званих упереджуваних висловлюваннях: їх структура описує теперішню ситуацію, а мається на увазі наступна – секвенція. Прикладом можуть бути висловлювання про негативний стан речей *Холодно. Немає хліба.* і т.п., коли імплікуються певні дії, спрямовані на скасування причин такого стану речей, тобто *Зачини вікно* або *Дай гарячого чаю, Купи хліба* і т.п.. Отже, можна зробити висновок про існування двох типів непрямих МА: іллокутивно імпліцитних і локутивно імпліцитних.

Розгляд непрямих МА у плані розуміння їх іллокутивного змісту дозволив виділити непрямі МА, значення яких пов'язане з трансформаційним використанням висловлювання, і непрямі МА, значення яких пов'язане з комунікативними преформаціями [7: 57-62]. У першій групі непрямих МА перехід від одного змісту до другого можна пояснити процесами трансформації. Наприклад, *You must do it – You do it. – Do it.* Друга група МА характеризується переносним уживанням висловлювання, його транспонуванням у категоріально невласливу йому галузь використання. Так, висловлювання, в яких повідомляється про наявність/відсутність позитивного або негативного (позначимо відсутність як –, а наявність як +), розуміються як сигнали для адресата поправити такий стан речей. Наприклад, *Немає крейди* означає *Принеси крейду, Іде доц – Візьми парасольку* (або щось інше залежно від ситуації). Наявність негативного або відсутність позитивного передбачає, що адресат виправить це становище. Пряма і непряма іллокутивна функція висловлювання не розрізняються кардинально, а лише називають різні набори складових однієї денотативної ситуації. Саме за рахунок того, що це одна ситуація, адресат має можливість зрозуміти і перейти від одного змісту до іншого. Комунікативні преформації характеризуються називанням одних елементів і відсиланням до інших стереотипного каузативного ланцюга. Таким чином, існують такі процеси преформації: – + розуміють як КАУЗ ++; + – розуміють як КАУЗ – –. На жаль, подібні преформації стосуються лише висловлювань, які позначені семантичним фактором +/-, і не охоплюють усього різноманітного матеріалу непрямих мовленнєвих актів.

Залежно від зв'язку непрямого мовленнєвого акту і контексту Л.М.Мінкін виділяє автосемантичні самореферентні непрямі МА, які є зрозумілими поза контекстом використання: *Ти не міг би відчинити квартиру*, і синсемантичні непрямі МА, які є контекстно залежними: *Обід уже готовий* [6: 8].

Досліджуючи ідентифікаційні ознаки непрямих мовленнєвих актів, їх основні характеристики, приходимо до висновку, що існують два типи непрямих МА, які мають такі ознаки:

Тип А	Тип В
конвенціональні	неконвенціональні
іллокутивно імпліцитні	локутивно імпліцитні
дериваційні	алюзивні
трансформаційні	преформаційні
автосемантичні	синсемантичні
відносно контекстуально незалежні	контекстуально залежні
Непрямі МА з мовними іллокутивними індикаторами	Непрямі МА з контекстними іллокутивними індикаторами
Непряме значення є продовженням буквального значення	Непряме значення не пов'язане з буквальним значенням
I ступення опосередкування	II ступеня опосередкування

Проте, запропонована на анкета може бути повною лише тоді, якщо в ній, поряд із загальними ознаками непрямих мовленнєвих актів, будуть відображені специфічні ознаки висловлювань певного прагматичного типу. Тому розглянемо реалізацію директивної інтенції мовця непрямыми засобами, які представлені розповідною за своєю формою конструкцією.

Таким критерієм може бути ознака задоволення/незадоволення змісту висловлювання умовами успішності директивного мовленнєвого акту [1; 13]. Цей критерій розрізняє відповідно два типи директивних висловлювань: висловлювання групи А і висловлювання групи Б. Висловлювання типу А задовольняють критерій, а це означає, що виконання дії залежить від бажання, волі адресата, дія відноситься до майбутнього, агент дії – адресат та інші. Тип Б представлений висловлюваннями, які отримують директивну роль, якщо в контексті існує одна або більше пропозицій, релевантних для висловлювання, і які разом задовольняють умови директива або імплікують нові пропозиції, що підходять для даних умов. Коло висловлювань, які належать до групи А, чітко окреслене, на відміну від висловлювань групи Б. Тут виникають труднощі, пов'язані зі знаходженням релевантних/нерелевантних пропозицій щодо непрямого висловлювання, поряд із визначенням їх відповідності/невідповідності умовам успішного директиву.

Врахування способу висловлення бажаної (очікуваної) дії може послужити критерієм для розмежування типів нерямих директивів. Проте видається релевантним розгляд непрямих мовленнєвих актів з погляду сукупності семантичних факторів, які визначають їх директивне функціонування, оскільки аналіз прагматичного змісту будь-яких мовних одиниць спрямований на встановлення та інтерпретацію в них тих елементів, які несуть інформацію про наміри чи інтенції мовця, його позиції стосовно зовнішньої дійсності і самого акту соціальної комунікативної діяльності. Іntenціональний зміст директива полягає в спонуканні мовцем адресата висловлювання до дії. Отже, будь-яке директивне висловлювання повинне мати в собі відзначений інваріант змісту і містити семантичні елементи, які номінують ту реакцію поведінки чи програму, яку адресант встановлює для адресата, самого адресата, що є агенсом акту кінцевої інтенції мовця, і, нарешті, ставлення адресанта до діяльності адресата або семантичний елемент зі значенням спонукання. Семантична структура директивного висловлювання може мати поряд з перерахованими елементами також інші семантичні елементи, які номінують час, місце, мету, результат, причину виконання імперативної дії. Усі ці елементи семантичної структури висловлювання утворюють директивний комплекс.

За характером обов'язковості/факультативності і ступеня участі в конституюванні директивного значення вони поділяються на дві групи: обов'язкові і факультативні. До перших належать семантичні елементи, які позначають адресата, адресанта, дію і значення спонукання. До других – усі інші елементи. Необхідно відзначити, що елементи директивного комплексу мають неоднакову актомовленнєву релевантність. Тут зберігається відмінність між обов'язковими і факультативними елементами. Крім того, обов'язкові елементи директивного комплексу також проявляють неоднакову актомовленнєву релевантність. Дійсно, наявність адресанта в семантичній структурі не є ознакою тільки директивів, а притаманне всім актам мовленнєвої поведінки. Наявність/відсутність цього елемента в поверхневій структурі висловлювання не має значного впливу на його функціонування і вносить зміни в плані категоричності висловлення інтенціонального змісту речення. Пор.:

a) *I hope you are not going to be upset. (Canning. Birdcage);*

b) *Letouzél: You're not going to employ him.*

Grape: Ho, ho, I am so – (Arden. The Happy Haven)

Висловлювання в прикладі (в) сприймається як більш категоричне спонукання. У той же час наявність/відсутність адресата висловлювання в семантичній структурі виявляється релевантним фактором. Ілюстрацією цього положення може бути той факт, що адресоване/неадресоване висловлення бажання адресанта про об'єкт дії, як і про саму дію, є диференціюючою ознакою спонукальних та опативних речень:

a) *Cleopatra /eagerly/: Ftatateeta; I have thought of something. I want a boat – at once.*

Ftatateeta: A boat! No, no, you can not. Apollodorus: speak to the Queen. (Shaw. Caesar and Cleopatra);

b) *"I wish to be somewhere in London", she thought to herself. (Maugham. Collected Short Stories)*

Перше підкреслене висловлювання має адресата, агента майбутньої дії – Ftataetea, друге – такої ознаки не має.

Наступною акторелевантною рисою є представленість дії, до якої мовець спонукує адресата. Пор. функціонування таких висловлювань:

a) *Billy: I'm not fooling about. Phoebe will back any minute and I don't want her to know. I want you to promise me.*

Jean: I promise you. (Osborne. The Entertainer);

b) *"Your bag's packed", she said. "My what?" "You heard what I said. I said if you went you needn't come back. I forgot about your things. Everything's packed. It's in the bedroom". (Maugham. The Circle)*

У першому і другому випадках підкреслені розповідні речення функціонують як директивні. Проте (а) містить назву дії, до якої мовець спонукає адресата, (б) – ні. Неназваність дії, яку необхідно здійснити, призводить до завуальованого висловлення інтенції мовця і ускладнення розуміння директива для адресата. Таким чином, адресат, який є агентом дії, і акт-дія директива є актомовленнєвими релевантними елементами директивного комплексу.

Представленість/непредставленість цих елементів у семантичній структурі речення дозволяє говорити про прагматично (=інтенційно) імпліцитні та експліцитні непрямі мовленнєві акти директивів. Проілюструємо це положення на прикладах, де а) є прагматично експліцитним розповідним директивом, а б) – прагматично імпліцитним:

a) *Nicky: I should so like you to like her.*

Helen: Very well – I'll try. (Coward. Hay Fever);

b) *Miss Hodge: Your supper's all ready, Ma'am.*

Gilda /in bedroom/: Thank you, Miss Hodge. I shan't want you any more to-night then. (Coward. Design for living)

Потрібно відзначити, що в поверховій структурі речення експлікацію може отримати лише один із акторелевантних елементів директивного комплексу: або агент акту директивної інтенції адресанта, або акт-дія, інтендована адресантом. Наприклад:

a) *Telephone. The one word. Swaffield. "Yes, Mr. Swaffield?" "I am sending a car round for you". "Oh" – "I shan't keep you long I'm in a hurry". (Snow. In Their Wisdom);*

b) *"It's almost eight o'clock", I announced. "Time to put things away". "... They all started on their tasks. (Keys. Flowers for Algernon)*

Проте і в першому, і в другому випадках із семантичної структури речення відсутні акторелевантні елементи директивного комплексу є неусувними. Пор.: *I'm sending a car round for you – I'm sending a car round for you to come here. Time to put things away – it's time for you to put things away.*

Таким чином, основним критерієм розмежування непрямих мовленнєвих актів директивів є семантичний критерій, а саме: критерій експліцитного/ імпліцитного висловлення директивної інтенції мовця семантичною структурою висловлення, який дозволяє виділити дві групи непрямих мовленнєвих актів: прагматично (= інтенційно) експліцитні та імпліцитні. Подібне розмежування можливо провести і на матеріалі інших прагматичних типів висловлювань (констативів, квеситивів і т.п.).

Якщо взяти до уваги такі ознаки, як регулярність/оказіональність, синтаксико-семантичну/ситуативну обумовленість чи лінгвістичну передбачуваність/непередбачуваність непрямого значення, то в результаті можна додати до типологічної анкети відповідні ознаки різних типів непрямих мовленнєвих актів.

Аналіз мовного матеріалу показує, що експліцитні форми непрямих мовленнєвих актів є регулярними формами, які широко використовуються. Порівняйте, наприклад, перелік висловлювань, які виконують директивну комунікативну роль:

Will you pass the salt, please?

Would you please pass the salt?

Can you possibly give me a lift?

Could you lend me a pen?

Won't you come and sit down?

I wouldn't mind a drink, if you have one.

Would you mind typing this letter?

I wonder if you'd mind giving me his address?

I would be extremely grateful if you would write a reference for me.

You ought to read the book.

You should stay in bed.

You'd better take your medicine.

You can read these two chapters before tomorrow (if you like).

If I were you, I'd sell the car.

Perhaps you'd be interested in joining us for a meal at a restaurant in town, etc. (див. Leech G., Svartvik J. *A Communicative Grammar of English*. – М.: Vyssaja Skola, 1982.)

Синтактико-семантична зумовленість директивного значення полягає в тому, що поверхнева структура висловлювань має експліцитно подані елементи директивного комплексу.

Необхідно проте враховувати той факт, що ознака мовної/ситуативної зумовленості є певною мірою умовною. Адже мовне значення зберігається як особливий інгредієнт у ситуативно зумовлених висловлюваннях, тим самим постаючи необхідною передумовою для непрямого вживання того чи іншого висловлювання. Висловлювання А з синтактико-семантичною зумовленістю не можуть виконувати непряму комунікативну роль без відповідної підтримки контексту, ситуації.

Якщо під першим ступенем опосередкування розуміти висловлювання, в якому подається дія, яку інтендує адресант, у структурі речення, то експліцитні форми непрямих директивів будуть охарактеризовані як такі, що мають перший ступінь опосередкування.

Імпліцитні непрямі директиви є оказіональними. Директивна роль цих конструкцій пов'язана, перш за все, з особливими ситуаціями спілкування. Наприклад, висловлювання про деякий дискомфортний стан, приклад (а), вжито у констативній функції, приклад (б) – директивній.

a) “... *Let's have a decent cup of coffee for once. Bring out that sugar, Kayerts!*” “*For the sick*”, *muttered Kayerts, without looking up. “For the sick*”, *mocked Carlier. “Boch! ...Well! I am sick*”. “*You are no more sick than I am, and I go without*”, *said Kayerts in a peaceful tone.* ([Conrad. *An Outpost of Progress*);

b) *Kiro (abruptly): It's stuck.*

*Brubree: I'll do it. /He stands, goes to Kiro and tries to remove the pot. He can't. It's stuck. /Heigoo and Jola come over to Kiro. (Bond. *Narrow road to the Deep North*).*

Ситуація вживання розповідної конструкції у директивній функції характеризується таким чином: адресант має більш високий статус у порівнянні з адресатом, мовленнєва взаємодія комунікантів здійснюється під час того, коли мовець потрапив у біду. Ситуація вживання розповідної конструкції у функції констативу дещо інша. Тут спілкуються рівноправні комуніканти. Що ж стосується ступеня опосередкування цих висловлювань, він може бути визначений як другий (дія адресата не має свого вираження у структурі речення).

Таким чином, можна запропонувати таку типологічну анкету непрямих директивів:

Прагматично-експліцитні непрямі директиви	Прагматично-імпліцитні непрямі директиви
Конвенціональні	Неконвенціональні
Іллокутивно імпліцитні	Локутивно імпліцитні
Дериваційні	Алюзивні
Трансформаційні	Преформаційні
Автосемантичні	Синсемантичні
Відносно контекстуально незалежні	Контекстуально залежні
Непряме значення є продовженням буквального значення	Непряме значення не пов'язано з буквальним значенням
I ступеню опосередкування	II ступеню опосередкування
Регулярні	Оказіональні
Синтактико-семантично обумовлені з мовними іллокутивними індикаторами	Ситуативно-обумовлені з контекстними іллокутивними індикаторами

Встановивши, що непрямі директиви неоднорідні за своєю природою і розподіляються на два типи, необхідно визначити інвентар мовних засобів, які належать до кожного типу, охарактеризувати їх особливості, виділити відповідні критерії їх ідентифікації та диференціації

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Безуглая Л.Р. Функционирование имплицитных квеситивов в немецком и английском языках // Вісник Харківського державного університету. – 1997. – № 390. – С. 8–10.
2. Богданов В.В. Речевое общение: прагматические и семантические аспекты. – Л.: ЛГУ, 1990. – 128 С.
3. Гладуш Н.Ф. Прагматичні аспекти висловлення і дискурсу. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2005. – 200 С.
4. Дементьев В.В. Непрямая коммуникация и ее жанры. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 2000. – 248 С.
5. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390 С.
6. Минкин Л.М. Языковой и речевой аспекты теории прагматики // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 1999. – Т.2. – №1. – С. 6–11.
7. Почепцов Г.Г. /мл./ Коммуникативные аспекты семантики. – Киев: Вища школа, 1987. – 130 С.
8. Старикова Е.Н. Зарубежные теории речевой деятельности // Язык и идеология. – Киев, 1981. – С. 114–136.
9. Холодович А.А. О типологии речи // Историко-филологические исследования. – Москва, 1967. – С. 202–206.
10. Шишкина Т.А. Косвенное высказывание в сверхфразовом диалогическом единстве (на материале немецкого языка): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 1984. – 166 С.
11. Anscombe J.C. La problematique de l'illoutoire derivé // Linguistique et société. – 1977. – № 2. – P. 17–41.
12. Haverkate H. Impositive Sentences in Spanish: Theory and Description in Linguistic Pragmatics. – Amsterdam etc.: Holland Publishing Co., 1979. – 194 P.
13. Searle J. Indirect Speech Acts // Pragmatics. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – P. 265–277.
14. Sökeland W. Indirektheit von Sprechhandlungen: ling. Untersuchung. – Tübingen: Niemeyer, 1980. – 168 P.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Надія Гладуш – кандидат філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Київського національного лінгвістичного університету.

Наукові інтереси: прагматика тексту, теорія і практика перекладу.

ДО ПРОБЛЕМИ ВНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ДОКУМЕНТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (ЛЕКСИЧНИЙ РІВЕНЬ)

Ольга КРИЖАНІВСЬКА (Кіровоград, Україна)

У статті розглянуто сучасні тенденції в унормуванні лексики офіційно-ділового мовлення на прикладі документної комунікації.

The paper views present-day normalizatory tendencies in standardization of official style speech on the example of official documents

Повернення української мови в офіційний державний комунікативний простір супроводжується не тільки потребами відновити традиції, а й необхідністю модернізувати застарілі мовні засоби й форми, виробити нові зразки для забезпечення повнофункціонального ділового дискурсу.

Це торкається всіх мовних рівнів, але особливо – лексичного, як найбільш відкритого, а значить і змінного. Офіційно-діловий стиль має примітні для нього риси в доборі слів, які формують такі ознаки, як книжність, офіційність, конкретність, стислість. У ділових паперах зовсім не трапляються емоційно-забарвлені слова, діалектна лексика, жаргонізми та арготизми. Зрозуміло, що немає місця ні в писемному, ні в усному діловому спілкуванні й таким позалітературним елементам, як просторічні й лайливі слова. Все це повинен знати кожен, хто пов'язав власну професійну долю з документуванням, з державною службою різних рівнів. Якраз устами цих людей держава говорить зі своїм народом, а тому вони не мають права бути байдужими до власного мовлення. Ця стаття привертає увагу всіх небайдужих до особливостей сучасного українського професійного мовлення в царині лише документної комунікації, як одного з найтипівіших виявів офіційного мовлення.

Проблеми документної комунікації розробляються нині переважно з документознавчих підходів [1; 2; 5; 6]. Саме в цій галузі інформаційні потреби суспільства дотикаються до іншої важливої проблеми – фіксації інформаційних потоків, збереження ціннісної інформації тощо. Намагання розв'язати їх спричинило відкриття Ю.Столяровим закону документального супроводу соціальних комунікацій [6]. Оскільки рух соціальної комунікації відбувається між окремими особами, соціальними групами чи навіть